

Експорт України до ЄС: ВПЛИВ нетарифних заходів

Олексій Гаманюк
Світлана Таран
Марина Хорунжа
Олександр Шепотило
Павло Яворський

Подяка

Цей звіт підготовлено командою Центру аналітики зовнішньої торгівлі Trade+ Київської школи економіки на виконання Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки. Команда авторів складається з Олексія Гаманюка, Світлани Таран, Марини Хорунжої, Олександра Шепотила та Павла Яворського.

Центр створено при Київській школі економіки в рамках проекту "Покращення рамкових умов для торгівлі в Україні", що впроваджується через німецьку федеральну компанію Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH на замовлення Уряду Німеччини.

Ми вдячні Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за надану можливість провести дане дослідження та зробити внесок у підтримку українського експорту. Висловлюємо нашу вдячність Вероніці Мовчан, Олені Бесседіній та Ользі Ніколаєвій за коментарі до роботи.

Зміст

Зведений звіт.....	4
Вступ.....	9
Вплив нетарифних заходів на міжнародну торгівлю: Огляд літератури....	10
Розділ 1. Методологія	13
Розділ 2. Структура нетарифних заходів ЄС щодо експорту з України за товарними групами	18
Розділ 3. Які нетарифні заходи найбільше обмежують український експорт до ЄС?	25
Розділ 4. Розширений аналіз стану адаптації законодавства України до норм ЄС: ТБТ та СФЗ.....	28
Технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ)	28
Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ)	29
Приклади нетарифних бар'єрів у торгівлі з ЄС	31
Як Україна гармонізує законодавство і стандарти?	33
Висновки і рекомендації.....	34
Додатки	34
Додаток А. Методологічні пояснення.....	34
Додаток Б. Описова статистика.....	34

Зведений звіт

Це дослідження вивчає обмежувальний вплив нетарифних заходів Європейського Союзу щодо експорту українських товарів до та після набрання чинності Поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі між Україною та ЄС.

У цій роботі ми проаналізували, як і які нетарифні заходи найбільше впливають на ціни та фізичний обсяг товарів, що Україна експортує до країн ЄС, а також як вплив нетарифних заходів змінився протягом 2013-2018 років.

Для цього були побудовані економетричні моделі за даними 2013 і 2018 років, де залежними змінними були ціна та фізичний обсяг товарів, які експортуються з України до ЄС, а основними незалежними змінними – нетарифні заходи.

Нас цікавила зміна ефекту від різних видів нетарифних заходів. Зокрема, якщо ефект на ціну був додатний, а на фізичний обсяг – від’ємний, до того ж принаймні один з ефектів статистично значуще знизився в абсолютному значенні, то це може означати, що початок функціонування Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС, гармонізація українського законодавства та стандартів із європейськими, спрощення доступу на ринок ЄС, а також інші можливі фактори послабили обмежувальний вплив даного нетарифного заходу щодо українського експорту до ЄС.

Економічні дослідження показують, що нетарифні заходи на сьогодні є більшим обмеженням для торгівлі, ніж мита¹. Різні нетарифні заходи мають різний вплив на міжнародну торгівлю та торговельних партнерів. Зазвичай вони збільшують витрати виробників на дотримання вимог та стандартів інших країн, та, відповідно, підвищують ціну продукції та обмежують міжнародну торгівлю. Разом з тим, багато нетарифних заходів спрямовані на захист громадського здоров’я чи навколишнього середовища (санітарні та фітосанітарні, технічне регулювання) і можуть сприяти міжнародній торгівлі завдяки підвищенню безпечності та якості товарів, поінформованості споживачів тощо, що навпаки збільшує попит на цю продукцію.

Щоб зменшити обмежувальний вплив нетарифних заходів, їхнє застосування повинно проводитися таким чином, щоб забезпечити досягнення цілей регуляторної політики (безпечність та якість продукції, захист навколишнього середовища, ін.) та одночасно мінімізувати можливий негативний вплив цих заходів на торговельні витрати компаній².

¹ <https://unctad.org/en/Pages/DITC/Trade-Analysis/Non-Tariff-Measures/NTMs-Introduction.aspx>

² https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2018d3_en.pdf

Поглиблена інтеграція та регуляторне зближення в рамках угод про вільну торгівлю сприяють зменшенню обмежувального впливу нетарифних заходів на торгівлю (знижують торговельні витрати та ціну товарів, що експортуються)³. Зокрема, гармонізація Україною національних стандартів і законодавства з ЄС в рамках виконання Угоди про асоціацію з ЄС означає, що виробництво українських товарів для внутрішнього ринку також буде відбуватися за європейськими практиками і стандартами.

У результаті гармонізації стандартів, вимог та регуляторних практик між Україною та ЄС створюються можливості для зниження витрат українських експортерів на дотримання вимог ЄС та здійснення поставок до країн Союзу. Крім того, завдяки гармонізації нетарифних заходів (вимог до товарів, стандартів) українські товари можуть підвищити свою конкурентоспроможність на ринку ЄС, внутрішньому ринку та ринках третіх країн. Виробництво товарів за визнаними у світі стандартами та вимогами також сприятиме ефекту економії на масштабах виробництва. З огляду на це, доцільно усувати передусім нетарифні заходи щодо важливих для українського експорту товарів, аби зменшити бар'єри до експорту цих товарів до ЄС, та разом з тим сприяти збільшенню їх конкурентоспроможності та попиту на них на ринку ЄС та світових ринках.

Усі нетарифні заходи, які діють в Євросоюзі для товарів з України, ми згрупували за класифікацією UNCTAD4 на основі бази даних TRAINS5:

- Група А (санітарні та фітосанітарні заходи СФЗ)
- Група В (технічні бар'єри у торгівлі ТБТ)
- Група С (інспекція перед відвантаженням та інші формальності)
- Група Е (неавтоматичне ліцензування, квоти, заборони та кількісні заходи контролю, відмінні від санітарних та фітосанітарних заходів або технічних бар'єрів до торгівлі)
- Група G (фінансові обмеження)
- Група Н (заходи, що впливають на конкуренцію)
- Група Р (експортні обмеження)

Окремо з групи А і В були виділені ще 2 групи нетарифних заходів, які стосуються обмежень та заборон стосовно товару, що постачається, а не його характеристик:

- Група А1: Заборони / обмеження імпорту, що базуються на санітарних та фітосанітарних нормах;

³ <https://unctad.org/en/Pages/DITC/Trade-Analysis/Non-Tariff-Measures/NTMs-Introduction.aspx>

⁴ https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab20122_en.pdf

⁵ <https://trains.unctad.org/>

- Група В1: Заборони / обмеження імпорту для цілей, визначених в Угоді СОТ про технічні бар'єри у торгівлі.

За нашими оцінками, у 2013 році кожен додатковий нетарифний захід групи А «Санітарні й фітосанітарні заходи» (крім заборон і обмежень) зменшував фізичний обсяг товару на 16,1%. Кожен додатковий нетарифний захід групи В «Технічні бар'єри у торгівлі» (крім заборон та обмежень), збільшував ціну на 2,54% і зменшував фізичний обсяг товару на 11,92%. Нетарифні заходи групи Р «Експортні обмеження» збільшували ціну на 14,27% та зменшували фізичний обсяг товару на 102,92%⁶.

У всіх випадках, коли нетарифні заходи збільшували ціну на українські товари, фізичний обсяг товару, що експортувався до ЄС, зменшувався на ще більший відсоток. Це означає, що загальний ефект кожного з цих нетарифних заходів був обмежувальним для українського експорту до ЄС.

Розрахунки для 2018 року показують, що ефект нетарифних заходів групи А «Санітарні й фітосанітарні заходи» (крім заборон і обмежень) на фізичний обсяг товару знизився майже на третину (з -16,1% до -11,98%). Для нетарифних заходів групи В «Технічні бар'єри у торгівлі» (крім заборон та обмежень) ефект не змінився. Для групи Р «Експортні обмеження» рівень впливу на ціну та фізичний обсяг також не змінився.

Зміну впливу окремих нетарифних заходів, зокрема, можна пояснити тим, що за період з 2013 року по 2018 рік почала діяти Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, Україна розпочала гармонізацію законодавчих актів та стандартів щодо різних товарних груп, а також поступово відбувається спрощення процедур експорту для окремих товарних груп. Також українські виробники за цей період змогли краще пристосуватися до вимог та процедур, пов'язаних з виходом на ринок ЄС. Крім того, зростає рівень обізнаності та довіри до українських товарів з боку європейських переробників та споживачів. Це знижує витрати українських експортерів на ринку ЄС, пов'язані з забезпеченням відповідності товарів до вимог ЄС. Також виробництво товарів за європейськими стандартами може підсилювати ефект економії на масштабі виробництва. Саме тому очікується, що вплив нетарифних заходів на торгівлю між Україною та ЄС буде і надалі поступово зменшуватися.

Зокрема, за результатами моделювання найбільше послаблення обмежувального впливу нетарифних заходів на український експорт до ЄС протягом зазначеного періоду відбулося для групи А «Санітарні й фітосанітарні заходи» (крім заборон і обмежень), що можна пояснити прогресом у проведенні гармонізації та спрощенні процедур доступу для відповідних українських товарів на ринок ЄС.

⁶ Ефект вказано за інших рівних умов. Тобто зниження більше, ніж на 100%, неможливе, а цей ефект компенсується іншими факторами.

Відсутність ефекту щодо групи В «Технічні бар'єри у торгівлі ТБТ» може бути частково пов'язано з тим, що для отримання видимого ефекту від гармонізації і впровадження нових вимог та стандартів для технологічних товарів потрібен більший період часу. Крім того, на ціну та фізичний обсяг експорту цих товарів можуть впливати також інші неспостережувані в моделі фактори.

За останні роки найбільш промовистим прикладом того, як гармонізація та зменшення нетарифних обмежень для українських виробників допомогло наростити експорт товарів, є відкриття ринку ЄС у 2016 році⁷ для українських молочних продуктів для споживання людиною, що пройшли термічну обробку. Зокрема, для цього Україна забезпечила відповідність європейським вимогам системи державного контролю та нагляду за безпечністю виробництва молочних продуктів, пройшла перевірку та отримала дозвіл на експорт ЄС.

Крім нетарифних заходів, що стосуються окремих характеристик товарів, митні процедури та формальності також є значним бар'єром для українських експортерів до ЄС. Зокрема, у рейтингу Doing Business-2013 за показником «Торгівля через кордони» Україна посідала 145 місце⁸, а у рейтингу Doing Business-2020 – 74 місце⁹. Незважаючи на позитивну динаміку, 24% експортерів та 28% імпортерів у 2018 році стикалися з перешкодами на митниці¹⁰. Це означає, що реформа митниці є також дуже важливою, щоб зменшити негативні ефекти від нетарифних заходів на митниці.

З метою гармонізації українського законодавства і стандартів з європейськими згідно з Угодою про асоціацію Україна ухвалила План заходів із виконання Угоди.¹¹ Органи державної влади демонструють різні показники виконання Плану, але в середньому станом на кінець 2018 року було виконано менше половини запланованих заходів.

Отже, розрахунки дослідження свідчать, що обмежувальний вплив окремих нетарифних заходів на експорт українських товарів до ЄС зменшився у 2018 р. порівняно з 2013 р., що можна пояснити в тому числі початком дії ПВЗВТ з ЄС та проведенням гармонізації законодавства, стандартів та практик в рамках Угоди про асоціацію. Подальша гармонізація законодавства і стандартів між Україною та ЄС буде надалі зменшувати розбіжності регуляторних практик та обмежувальний вплив нетарифних заходів між Україною та ЄС.

Зокрема, гармонізація українських стандартів та законодавства у сфері технічного регулювання наближає підписання угоди АСАА (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products) з ЄС, що сприятиме спрощенню

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32010R0605>

⁸ <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf>

⁹ <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf>

¹⁰ http://www.ier.com.ua/files/Public_events/2019/TFD_IV/2018-2019_TFD_report.pdf

¹¹ <https://eu-ua.org/plan-zakhodiv-z-vykonannia-uhody>

та здешевленню виходу української промислової продукції на ринки ЄС. Гармонізація у сфері санітарних та фітосанітарних заходів сприятиме спрощенню процедури доступу на ринки ЄС для українських виробників аграрної і харчової продукції, забезпечуючи при цьому охорону життя і здоров'я людей, тварин та рослин, зокрема, завдяки передбаченому в Угоді про асоціацію механізму визнання еквівалентності СФЗ.

У 2014 році Україна і ЄС підписали Угоду про асоціацію, яка включає положення про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Тимчасове застосування Угоди про асоціацію почалося восени 2014 року, а повноцінно Угода набрала чинності 1 вересня 2017 року. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі діє з 1 січня 2016 р. та передбачає взаємну лібералізацію тарифного захисту та гармонізацію законодавства, стандартів, а також наближення регуляторних практик між Україною та ЄС. Відповідно, в рамках ПВЗВТ навесні 2014 року ЄС односторонньо скасував майже 95% ввізних мит для України. Україна ж має поступово скасовувати свої ввізні мита протягом 7 років з 2016 року. Довгостроковою метою є скасування Україною та ЄС 99,1% та 98,1% ввізних мит відповідно.

Нетарифні заходи залишаються основними обмежувальними факторами в умовах чинної зони вільної торгівлі з ЄС. Гармонізація українського законодавства і стандартів відповідно до законодавства і стандартів ЄС має на меті зменшити негативний вплив нетарифних заходів на обсяги українського експорту на ринок ЄС. З цією метою, зокрема, Україна ухвалила План заходів із виконання Угоди про асоціацію, який визначає дорожню карту гармонізації українського законодавства і стандартів.

Така гармонізація – це не лише політична умова, а і економічно обґрунтована необхідність, адже вона допомагає нарощувати експорт українських товарів та послуг до ЄС. У цій роботі ми досліджували, який ефект мають різні види нетарифних заходів ЄС на експорт України до ЄС, і як цей ефект змінився протягом останніх п'яти років. Ми припускаємо, що зміна ефекту нетарифних заходів може бути результатом, зокрема, дії ПВЗВТ та гармонізації.

Крім того, гармонізація українських стандартів і законодавства відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС може надати переваги, пов'язані не тільки з обсягами торгівлі та ціною товарів. Наприклад, вона може допомогти Україні інтегруватися в ланцюги доданої вартості ЄС та його партнерів, а також підвищити продуктивність українських виробників та їхню конкурентоспроможність.

Вплив нетарифних заходів на міжнародну торгівлю: Огляд літератури

Нетарифні заходи – це широка категорія заходів регуляторної політики, до яких відносять різноманітні інструменти (від вимог стосовно безпечності та процесу виробництва товарів до конкурентної, екологічної та інших політик, спрямованих на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів і послуг, ін.) і які мають вплив на міжнародну торгівлю, зокрема, на обсяги та структуру торгівлі¹². Вони включають заходи, що застосовуються при переміщенні товарів через митний кордон, так і заходи внутрішньої політики.

Нетарифні заходи значною мірою визначають обсяг та різноманіття товарів, які виробляє, імпортує та експортує країна. Більш того, нетарифні заходи можуть мати навіть більш значний вплив на торговельні потоки між країнами, ніж тарифні заходи. Looi Kee з колегами (2009)¹³ в дослідженні також прийшли до висновку, що для 34 з 78 країн, які вони досліджували, нетарифні обмеження торгівлі були більшими, ніж тарифні.

Частково це може бути пояснено тим, що нетарифні заходи можуть повністю унеможливити торгівлю певними товарами, якщо товари не відповідають встановленим нормам. У той час як для досягнення відповідного ефекту через застосування тарифів, необхідне встановлення високих тарифних ставок.

Нетарифні заходи можуть використовуватися як засоби протекціонізму з метою обмеження конкуренції, захисту внутрішнього ринку тощо – у такому разі вони визначаються як нетарифні бар'єри¹⁴. Для зменшення нетарифних бар'єрів у торгівлі важливо забезпечити досягнення цілей регуляторної політики (безпечність та якість продукції, захист навколишнього середовища, ін.) та одночасно мінімізувати можливий негативний вплив цих заходів на торговельні витрати компаній¹⁵.

Враховуючи визначальну роль нетарифних заходів у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, важливим є вивчення впливу нетарифних заходів на міжнародну торгівлю та економічний розвиток. Різні види нетарифних заходів (квоти, субсидії, заборони, митний контроль, ліцензії, санітарні та фітосанітарні норми, технічне регулювання та стандарти, ін.) можуть мати різний вплив на

¹² https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2018d3_en.pdf

¹³ Looi Kee, H., Nicita, A., and Olarreaga, M. (2009). Estimating trade restrictiveness indices. *The Economic Journal*, 119(534):172{199.

¹⁴ https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2018d3_en.pdf

¹⁵ https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2018d3_en.pdf

міжнародну торгівлю і торговельних партнерів, в т.ч. на попит і пропозицію продукції, щодо якої застосовуються нетарифні заходи. Як зазначає UNCTAD, вплив більшості нетарифних заходів вимірюють як додаткові торговельні витрати експортерів на дотримання вимог та стандартів інших країн¹⁶. Як наслідок, це може призвести до підвищення ціни та зменшення обсягів пропозиції та експорту продукції. Разом з тим, деякі нетарифні заходи можуть також сприяти міжнародній торгівлі, оскільки вони гарантують безпечність та якість продукції (наприклад, санітарні та фітосанітарні норми, технічне регулювання, сертифікація), надають споживачам інформацію про продукт (маркування) тощо, тим самим збільшуючи попит на цю продукцію¹⁷.

Результати емпіричних досліджень підтверджують негативний вплив нетарифних заходів (зокрема, тих, що стосуються характеристик продукції) на торгівлю та економічний розвиток, оскільки забезпечення відповідності встановленим вимогам вимагає змін у технологічних процесах, що збільшує вартість продукції та, відповідно, зменшує обсяг пропозиції продукції. Зокрема, така картина переважно характерна для країн, що розвиваються (Crivelli та Groschl, 2016)¹⁸ та для продукції сільського господарства (Hoekman та Nicita, 2011)¹⁹.

З іншого боку, для розвинених країн спостерігається протилежний ефект. Anders та Caswell (2009)²⁰, Hoekman та Nicita (2011) знайшли позитивний ефект для експорту з таких країн. Зростання пояснюється тим, що встановлення високих стандартів виробництва, особливо у харчовій промисловості, створює в населення попит на продукцію з високою якістю. Відповідно, спостерігається позитивний ефект для розвинених країн, які виробляють високоякісні товари, та додатковий негативний для країн, що розвиваються.

Дослідження свідчать, що регуляторна гармонізація та зменшення розбіжностей у нетарифному регулюванні між країнами сприяє зменшенню обмежувального впливу нетарифних заходів на міжнародну торгівлю (знижуючи торговельні витрати експортерів та імпортерів)²¹.

Нетарифні заходи значно обмежують торгівлю між Україною та ЄС та іншими розвиненими країнами. Згідно з Угодою про асоціацію та ПВЗВТ з ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання щодо гармонізації українського законодавства з

¹⁶ https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2018d3_en.pdf

¹⁷ https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2018d3_en.pdf

¹⁸ https://www.researchgate.net/publication/254398212_The_Impact_of_Sanitary_and_Phytosanitary_Measures_on_Market_Entry_and_Trade_Flows

¹⁹ Hoekman, B. and Nicita, A. (2011). Trade policy, trade costs, and developing country trade. *World Development*, 39(12):2069-2079

²⁰ Anders, S. M. and Caswell, J. A. (2009). Standards as barriers versus standards as catalysts: Assessing the impact of HACCP implementation on US seafood imports. *American Journal of Agricultural Economics*, 91(2):310-321.

²¹ <https://unctad.org/en/Pages/DITC/Trade-Analysis/Non-Tariff-Measures/NTMs-Introduction.aspx>

законодавством ЄС, що вимагає значних витрат на рівні держави та підприємств на впровадження і дотримання норм ЄС. Разом з тим очікується, що результатом гармонізації стане зменшення обмежень у торгівлі з ЄС та підвищення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках.

З прогресом гармонізації українського законодавства та трансформації українського виробництва до стандартів ЄС очікується зменшення впливу нетарифних заходів. Таке припущення підтримується результатами досліджень Movchan, Shepotylo and Vakhitov (2019)²², які прийшли до висновку, що наявність санітарних та фітосанітарних заходів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, призводять до збільшення експорту більш якісної продукції. Крім того, дослідження показує, що нетарифні заходи збільшують виробничі витрати, а також продуктивність компаній, які виконують ці нетарифні заходи.

²² <https://research.aston.ac.uk/en/publications/non-tariff-measures-quality-and-exporting-evidence-from-microdata>

Розділ 1. Методологія

Для того, щоб визначити ефект нетарифних заходів на український експорт до ЄС, ми розраховували, яким чином вони впливають на ціну товарів, що Україна постачає до країн ЄС, а також на їхній фізичний обсяг. Оскільки ціна та фізичний обсяг пов'язані між собою функціями попиту і пропозиції, для точніших розрахунків впливу нетарифних заходів на них були оцінені не окремо, а в одній моделі. Зокрема, ми застосували метод SEM (Simultaneous equation model), який передбачає моделювання кожної залежної змінної залежно одна від одної та від незалежних змінних факторів. У даному випадку цей метод показує, як нетарифні заходи та інші фактори впливають на ціну товару залежно від їхнього впливу на фізичний обсяг товару і навпаки. (детальніше - в Додатку А)

$$\begin{cases} \ln q_{ij} = \beta_{NTM}NTM_i + \beta_t t_i + \beta_c C_j + \beta_{FE}FE + u_{ij}^n \\ \ln p_{ij} = \ln \bar{p}_i + \beta_{NTM}NTM_i + \beta_t t_i + \beta_c C_j + \beta_{FE}FE + \varepsilon_{ij}^n \end{cases}$$

p_{ij} – ціна товару i , що Україна постачає до країни ЄС j

q_{ij} – фізичний обсяг товару i , що Україна постачає до країни ЄС j

$\bar{p}_i$ – середня ціна в ЄС на товар i , що постачається з України

NTM_i – кількість нетарифних заходів, що ЄС запровадив для товару i

t_i – ставка ввізного мита, що ЄС застосовує для українського товару i

C_j – специфічні характеристики країни j (населення, ВВП, відстань до країни, наявність спільної правової системи), до якої Україна постачає товар

FE – фіксовані ефекти за товарами на рівні HS2 (ефект на ціну/кількість від належності товару до певної товарної групи).

У роботі досліджується, як змінюється ефект від різних видів нетарифних заходів на ціну та фізичний обсяг українського експорту до ЄС протягом п'ятирічного періоду. Змінні, що відповідають за нетарифні заходи в моделі, відображають кількість нетарифних заходів, що застосовуються ЄС до відповідної товарної позиції на рівні HS6. Тобто нетарифні заходи різних видів можуть стосуватися однієї товарної групи. Зазвичай нетарифні заходи впливають передусім на ціну товару у бік її збільшення, оскільки збільшують витрати виробників на те, щоб забезпечити відповідність товару вимогам імпортера.

Водночас щодо фізичного обсягу ефект окремих нетарифних заходів (тих, що стосуються характеристики товару – наприклад, СФЗ та ТБТ) може бути різним. З одного боку, в українських виробників може не бути виробничих і фінансових можливостей, аби виконати нетарифні заходи і таким чином задовільнити попит ринку ЄС. У такому випадку вплив на фізичний обсяг товару, що постачається на

ринок ЄС, негативний. З іншого боку, через підвищення якості товару на нього зростає попит, і Україна може його постачати на ринок ЄС більше (Movchan, Sherotylo and Vakhitov, 2019). У такому випадку ці нетарифні заходи можуть збільшувати фізичний обсяг товару, що експортується до ЄС.

Якщо порівняти ці два ефекти (на ціну і на фізичний обсяг), можна зробити висновок про загальний вплив нетарифних заходів.

Для порівняння ефектів від нетарифних заходів у динаміці ми використали дані за 2013 і 2018 роки. За ці роки відбулися значні зміни щодо умов ведення торгівлі з ЄС, зокрема, почала діяти ПВЗВТ (з 1 січня 2016 р), здійснюється гармонізація законодавства відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Відповідно можна очікувати, що нетарифні бар'єри у торгівлі з ЄС дещо зменшилися, а відтак – зменшився ефект від нетарифних заходів у 2018 році порівняно з 2013 роком.

Тобто якщо вплив певного виду нетарифних заходів на ціни та фізичний обсяг змінився протягом періоду з 2013 р. до 2018 р., то це можна пояснити в тому числі за рахунок того, що дія ПВЗВТ та гармонізація українського законодавства та стандартів із європейськими щодо даного товару послабила обмежувальний вплив такого нетарифного заходу.

Обмеженнями даної моделі є те, що вона не порівнює країни, де за певним видом продукту встановлені нетарифні заходи, з тими країнами, де вони не встановлені, а оцінює лише зміну ефекту в часі. Річ у тім, що природа нетарифних заходів за різними країнами дуже різна, тому порівнювати їх між країнами – некоректно.

Водночас модель враховує товарні групи на рівні HS2, тобто порівняння між товарами відбувається в межах однієї товарної групи на двох знаках.

Для побудови моделі були використані дані UN Comtrade щодо торгівлі між Україною та 28 країнами ЄС на рівні шістьох знаків за класифікацією HS, дані UNCTAD TRAINS²³ щодо нетарифних заходів, дані Світового банку щодо ВВП країн та дані Євростату щодо кількості населення.

Для аналізу ми залишили торгові потоки, обсяг торгівлі в яких перевищував 1 тис. дол. Також ми відкинули 1% найвищих і 1% найнижчих цін у вибірці, що лишилася. Крім того, для того щоб волатильність світових цін не стала перешкодою для порівняння моделей за 2013 і 2018 роки, з вибірки були виключені товари, що торгуються на біржах LME²⁴, EURONEXT²⁵, CME²⁶, ICE²⁷.

²³ <https://trains.unctad.org/>

²⁴ <https://www.lme.com/>

²⁵ <https://euronext.com/en>

²⁶ <https://www.cmegroup.com/trading/metals/>

²⁷ <https://www.theice.com/trade>

Усі монетарні змінні (ціна, ВВП, середньоєвропейська ціна), а також фізичний обсяг товару, відстань між країнами та чисельність населення представлені у логарифмах. Решта змінних – у фізичних одиницях або як категоріальні змінні (належність до певної категорії).

У моделі усі нетарифні заходи, які діють в Євросоюзі стосовно товарів з України, ми згрупували за класифікацією UNCTAD:

- Група А (санітарні та фітосанітарні заходи)
- Група В (технічні бар'єри у торгівлі)
- Група С (інспекція перед відвантаженням та інші формальності)
- Група Е (неавтоматичне ліцензування, квоти, заборони та кількісні заходи контролю, відмінні від санітарних та фітосанітарних заходів або технічних бар'єрів у торгівлі)
- Група G (фінансові обмеження)
- Група Н (заходи, що впливають на конкуренцію)
- Група Р (експортні обмеження)

Зокрема, група А включає такі заходи:

- Допустимі рівні залишків і обмеженого використання забруднюючих речовин
- Вимоги до маркування й упаковки
- Гігієнічні вимоги
- Обробка для усунення шкідників рослин і тварин
- Інші вимоги (виращування рослин і тварин, ловлі тварин, приготування їжі, зберігання та транспортування)
- Оцінка відповідності санітарним і фітосанітарним нормам

Група В включає:

- Допустимі рівні залишків і обмеженого використання забруднюючих та небезпечних речовин
- Вимоги до маркування й пакування
- Вимоги до ідентифікації товару
- Вимоги до якості та характеристик продукту
- Оцінку відповідності вимогам технічних регламентів щодо товару

Група С включає:

- Попередню перевірку перед відправленням
- Вимогу прямої доставки
- Вимогу пройти через спеціальний порт митниці

- Вимоги щодо моніторингу та нагляду за імпортом, а також інші автоматичні ліцензійні заходи
- Інші формальності

Група Е включає:

- Неавтоматичні процедури ліцензування імпорту, відмінні від авторизації з причин санітарних і фітосанітарних заходів або технічних бар'єрів у торгівлі
- Квоти
- Заборони на ввезення з причин, відмінних від санітарних і фітосанітарних заходів або технічних бар'єрів у торгівлі
- Експортно-обмежувальні схеми
- Тарифні квоти
- Заходи кількісного контролю

Група G включає:

- Вимога авансового платежу
- Декілька валютних курсів (залежно від категорії товару)
- Положення про офіційне розподілення валюти
- Положення про умови оплати за імпорт
- Інші фінансові заходи

Група Н включає:

- Державні торговельні підприємства для імпорту; інші вибіркові імпортні канали
- Обов'язкове використання національних послуг
- Заходи, що впливають на конкуренцію, не зазначені вище

Група Р включає:

- Експортні ліцензії, квоти, заборони та інші кількісні обмеження
- Державні торговельні підприємства для експорту; інші вибіркові канали експорту
- Експортні заходи контролю цін
- Заходи щодо реекспорту
- Експортні податки та збори
- Експортні технічні заходи
- Експортні субсидії
- Експортні кредити
- Інші експортні заходи

Окремо з групи А і В ми виділили ще 2 групи нетарифних обмежень, які стосуються фізичного обсягу товару, що постачається, а не його характеристик:

- Заборони чи обмеження імпорту, що базуються на санітарних та фітосанітарних заходах СФЗ (група А1 з класифікації UNCTAD):
 - Тимчасові географічні заборони з причин СФЗ: заборона імпорту конкретної продукції з країн чи регіонів через інфекційні/заразні захворювання. Спеціальна вимога авторизації з причин СФЗ: вимога до імпортерів отримати авторизацію, дозвіл чи погодження від відповідного державного органу країни призначення з питань СФЗ.
 - Вимоги щодо реєстрації імпортерів з причин СФЗ.
 - Системний підхід: поєднує два або більше незалежних заходів СФЗ для одного продукту.
- Заборони / обмеження імпорту для цілей, визначених в Угоді СОТ про технічні бар'єри у торгівлі ТБТ (група В1 з класифікації UNCTAD):
 - Заборони з причин ТБТ: пов'язані з вимогами національної безпеки; захист здоров'я чи безпеки людини, життя тварин чи рослин, охорони навколишнього середовища.
 - Вимога авторизації з причин ТБТ: вимога до імпортерів отримати авторизацію, дозвіл чи погодження від відповідного державного органу країни призначення з питань національної безпеки; охорони навколишнього середовища, ін. Вимоги щодо реєстрації імпортерів з причин ТБТ.

Розділ 2. Структура нетарифних заходів ЄС щодо експорту з України за товарними групами

Таблиці 1 і 2 показують розподіл товарних позицій (на рівні HS6) за нетарифними заходами, які застосовувалися до цих товарів, та товарними групами українського експорту до країн ЄС у 2013 і 2018 роках.

Нетарифні заходи групи А і В - тобто СФЗ та ТБТ – найбільше застосовувалися ЄС щодо товарних груп, які експортувалися з України до країн ЄС у 2013 р. Причому найбільша кількість заходів групи А спостерігалася для харчових продуктів та продуктів рослинного і тваринного походження, групи В – хімічної, машинобудівної та металургійної промисловості. Водночас група Е найбільше сконцентрована на деревині та виробих із неї, група G – на товарах сільського господарства та харчових продуктах. Група Н характерна хімічній і текстильній промисловості (радіоактивні речовини та спеціальний одяг для поводження з ними), а також галузі машинобудування (апарати, призначені для роботи з радіоактивними речовинами; рентгенологічне обладнання). Група Р також сконцентрована на хімічній промисловості.

Таблиця 1. Розподіл товарних позицій (на рівні HS6) за нетарифними заходами та товарними групами українського експорту до країн ЄС у 2013 році

	Наявність нетарифного заходу	Продукти тваринного походження	Продукти рослинного походження	Харчові продукти, тютюн та його заміники	Продукти хімічної промисловості	Шкури, хутро, сумки та вироби з кишок тварин	Деревина та вироби з неї	Вироби текстильної промисловості, взуття, шрі'я та вироби з волосся людини	Вироби з каменю, кераміка, скло, перли та дорогоцінні метали	Вироби металургійної галузі	Вироби галузі машинобудування	Інші товари	Всього
Санітарні й фітосанітарні заходи СФЗ, крім заборон і обмежень (Група А)	0*	0	6	7	255	25	42	252	41	215	243	30	1116
	1	22	67	75	67	9	39	10	11	82	5	1	348
Заборони й обмеження СФЗ (Група А1)	0	0	3	8	316	26	78	261	52	257	248	30	1279
	1	22	70	74	6	8	3	1	0	0	0	1	185
Технічні бар'єри у торгівлі ТБТ, крім заборон і обмежень (Група В)	0	0	0	0	4	1	1	0	4	7	1	1	19
	1	22	73	82	318	33	80	262	48	250	247	30	1445
Заборони й обмеження ТБТ (Група В1)	0	2	1	0	81	21	4	230	49	244	163	18	813
	1	20	72	82	241	13	77	32	3	13	85	13	651
Інспекція перед відвантаженням та інші формальності (Група С)	0	22	73	82	315	34	81	262	52	257	237	29	1444
	1	0	0	0	7	0	0	0	0	0	11	2	20
Неавтоматичне ліцензування, квоти, заборони та кількісні заходи контролю, відмінні	0	18	73	78	322	24	4	262	52	257	248	31	1369

від СФЗ або ТБТ (Група Е)	1	4	0	4	0	10	77	0	0	0	0	0	95
Фінансові обмеження (Група G)	0	18	73	78	322	34	81	262	52	257	248	31	1456
	1	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	8
Заходи, що впливають на конкуренцію (Група H)	0	22	73	82	320	34	81	238	52	256	246	31	1455
	1	0	0	0	2	0	0	4	0	1	2	0	9
Експортні обмеження (Група Р)	0	22	73	82	293	34	81	262	52	257	248	31	1435
	1	0	0	0	29	0	0	0	0	0	0	0	29
Всього товарних позицій	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	1	22	73	82	322	34	81	262	52	257	248	31	1464

*0 означає відсутність нетарифних заходів за відповідною товарною групою, 1 – наявність нетарифних заходів за відповідною товарною групою

Джерело: UNCTAD TRAINS, UN Comtrade, власні розрахунки

Таблиця 2. Розподіл товарних позицій (на рівні HS6) за нетарифними заходами та товарними групами українського експорту до країн ЄС у 2018 році

	Наявність нетарифного заходу	Продукти тваринного походження	Продукти рослинного походження	Харчові продукти, тютюн та його заміники	Продукти хімічної промисловості	Шкури, хутро, сумки та вироби з кишок тварин	Деревина та вироби з неї	Вироби текстильної промисловості, взуття, пір'я вироби з волосся людини	Вироби з каменю, кераміки, скло, перли та дорогоцінні метали	Вироби металургійної галузі	Вироби галузі машинобудування	Інші товари	Всього
Санітарні й фітосанітарні заходи СФЗ, крім заборон і обмежень (Група А)	0*	0	7	9	283	23	50	276	53	248	248	40	1237
	1	62	107	100	90	9	47	18	11	45	5	2	496
Заборони й обмеження СФЗ (Група А1)	0	0	4	10	363	24	92	287	64	293	253	41	1431
	1	62	110	99	10	8	5	7	0	0	0	1	302
Технічні бар'єри у торгівлі ТБТ, крім заборон і обмежень (Група В)	0	0	0	0	2	1	1	0	4	6	1	2	17
	1	62	114	109	371	31	96	294	60	287	252	40	1716
Заборони й обмеження ТБТ (Група В1)	0	2	1	3	93	20	4	256	62	282	165	24	912
	1	60	113	106	280	12	93	38	2	11	88	18	821
Інспекція перед відвантаженням та інші формальності (Група С)	0	61	114	109	363	32	97	294	64	293	240	40	1707
	1	1	0	0	10	0	0	0	0	0	13	2	26
Неавтоматичне ліцензування, квоти, заборони та кількісні заходи контролю, відмінні від СФЗ або ТБТ (Група Е)	0	62	114	109	373	22	4	294	64	293	253	42	1630
	1	0	0	0	0	10	93	0	0	0	0	0	103
Фінансові обмеження (Група G)	0	54	110	105	373	32	97	294	64	293	253	42	1717
	1	8	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	16
Заходи, що впливають на конкуренцію (Група Н)	0	62	114	109	370	32	97	290	64	293	251	42	1724
	1	0	0	0	3	0	0	4	0	0	2	0	9

Експортні обмеження (Група Р)	0	62	114	109	332	32	97	294	64	293	253	42	1692
	1	0	0	0	41	0	0	0	0	0	0	0	41
Всього товарних позицій	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	1	62	114	109	373	32	97	294	64	293	253	42	1733

*0 означає відсутність нетарифних заходів за відповідною товарною групою , 1 – наявність нетарифних заходів за відповідною товарною групою

Джерело: UNCTAD TRAINS, UN Comtrade, власні розрахунки

За 2013 рік вибірка включала 1464 товарні позиції українського експорту до ЄС на рівні HS6, тоді як у 2018 – 1733. Тобто загальна кількість товарних позицій у вибірці збільшилася на 269, що свідчить про те, що український експорт до ЄС став більш диверсифікованим.

Таблиця 3 показує розподіл нетарифних заходів за товарними групами українського експорту до країн ЄС у 2018 році. Цей розподіл показує, які товарні групи українського експорту до ЄС найбільше підлягають яким видам нетарифних заходів.

Таблиця 3. Розподіл нетарифних заходів за товарними групами українського експорту до країн ЄС у 2018 році

	Продукти тваринного походження	Продукти рослинного походження	Харчові продукти, тютюн та його заміники	Продукти хімічної промисловості	Шкури, хутро, сумки та вироби з кишок тварин	Деревина та вироби з неї	Вироби текстильної промисловості, взуття, шір'я та вироби з волосся людини	Вироби з каменю, кераміка, скло, перли та дорогоцінні метали	Вироби металургійної галузі	Вироби галузі машинобудування	Інші товари	Всього
Санітарні й фітосанітарні заходи СФЗ, крім заборон і обмежень (Група А)	11	14	17	16	7	4	7	2	2	2	6	18
Заборони й обмеження СФЗ (Група А1)	2	5	4	4	1	2	1	0	0	0	1	5
Технічні бар'єри у торгівлі ТБТ, крім заборон і обмежень (Група В)	3	8	8	14	6	6	10	6	9	13	10	17
Заборони й обмеження ТБТ (Група В1)	2	3	3	3	1	1	2	1	3	3	2	3
Інспекція перед відвантаженням та інші формальності (Група С)	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1
Неавтоматичне ліцензування, квоти, заборони та кількісні заходи контролю, відмінні від СФЗ або ТБТ (Група Е)	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Фінансові обмеження (Група G)	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1

Заходи, що впливають на конкуренцію (Група Н)	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1
Експортні обмеження (Група Р)	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Всього нетарифних заходів	20	31	33	41	16	14	21	9	14	20	20	50

Джерело: UNCTAD TRAINS, UN Comtrade, власні розрахунки

Разом із тим, розподіл нетарифних заходів у 2018 році лишився майже такий самий. Це означає, що в українському експорті до ЄС хоч і з'явилися нові товарні позиції, розподіл нетарифних заходів за ними не значно відрізняється від розподілу нетарифних заходів за товарами, який був у 2013 році.

Розділ 3. Які нетарифні заходи найбільше обмежують український експорт до ЄС?

Відповідно до методології дослідження ми побудували економетричну модель для 2013 і 2018 років. Для того, щоб одиниці вимірювання були порівнювані, у модель включені товари, що вимірюються в кілограмах, оскільки це найчисельніша одиниця вимірювання. Результати наведені у Таблиці 4²⁸.

Таблиця 4. Основні впливи нетарифних заходів на ціну і кількість товарів у 2013 і 2018 роках

	Вплив на ціну 2013	Вплив на фізичний обсяг 2013	Вплив на ціну 2018	Вплив на фізичний обсяг 2018
Нетарифні заходи групи А	0,0093	-0,1610***	0,0037	-0,1198***
Заборони та обмеження групи А	-0,1168**	0,6671***	-0,0541	0,5498***
Нетарифні заходи групи В	0,0254**	-0,1192***	0,0259***	-0,1295***
Заборони та обмеження групи В	-0,1085***	0,2731***	-0,0806***	0,2499***
Нетарифні заходи групи С	0,0235	0,3910	-0,0931	-0,1638
Нетарифні заходи групи Е	-0,2450	0,4924	-0,1155	1,4965***
Нетарифні заходи групи G	0,2419	-1,0908	0,0209	-0,3462
Нетарифні заходи групи Н	-0,1895	0,6269	0,2577	-0,0758
Нетарифні заходи групи Р	0,1427*	-1,0292***	0,1754**	-1,1913***
Кількість спостережень	6311	6311	8631	8631

*** статистично значущий результат на довірчому інтервалі 1%, ** 5%, * 10%

Джерело: UNCTAD, UN Comtrade, Світовий банк, власні розрахунки

Як видно з Таблиці 4, у 2013 році кожен додатковий нетарифний захід групи А «Санітарні й фітосанітарні заходи» (крім заборон і обмежень) зменшував фізичний обсяг товару на 16,1%. Кожен додатковий нетарифний захід групи В «Технічні бар'єри у торгівлі» (крім заборон та обмежень), збільшував ціну на 2,54% і зменшував фізичний обсяг товару на 11,92%. Нетарифні заходи групи Р «Експортні обмеження» збільшували ціну на 14,27% та зменшували фізичний обсяг товару на 102,92%²⁹.

²⁸ Детальні результати моделювання див. у Додатку.

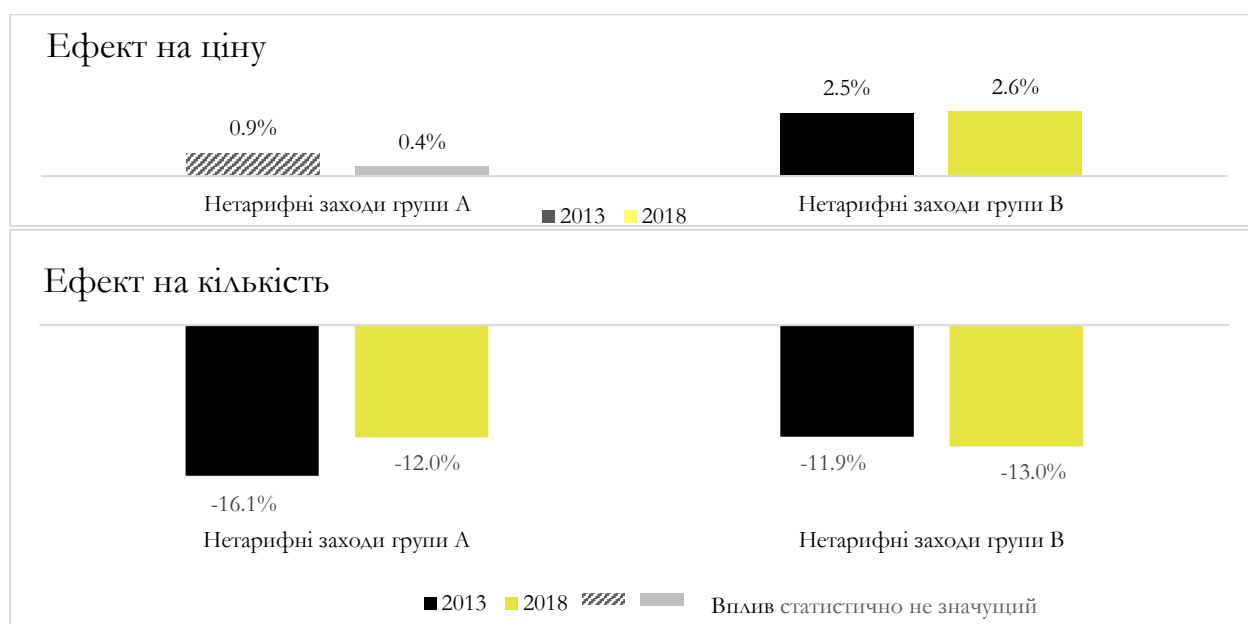
²⁹ Ефект вказано за інших рівних умов. Тобто зниження більше, ніж на 100%, неможливе, а цей ефект компенсується іншими факторами.

Водночас заборони і обмеження за нетарифними заходами груп А і В (групи А1 та В1) зменшували ціну товарів та збільшували їхній фізичний обсяг. Тобто ефект був протилежний отриманому за нетарифними заходами групи А і В. Такий ефект від нетарифних заходів групи А1 та В1 можна пояснити особливостями їхнього застосування (вони можуть діяти як дозвіл чи заборона на ввезення до ЄС товарів, залежно від наявності/відсутності певних ознак, наприклад, походження із території, що є вільною від шкідливих організмів чи хвороб). Відповідно, якщо Україна виконує ці вимоги (наприклад, Україна визнана вільною зоною від шкідливих організмів та хвороб), то автоматично наші товари допускаються на ринок ЄС. Це очікувано не має підвищувати ціну товару, оскільки не пов'язано з додатковими характеристиками товару, які потребують збільшення витрат виробників.

У всіх випадках, коли нетарифні заходи збільшували ціну на українські товари, фізичний обсяг товару, що експортувався до ЄС, зменшувався на ще більший відсоток. Тобто загальна величина експорту (у доларах) зменшувалася. Це означає, що загальний ефект кожного з цих нетарифних заходів був обмежувальним для українського експорту до ЄС.

У розрахунку моделі за 2018 рік бачимо, що ефект нетарифних заходів групи А «Санітарні й фітосанітарні заходи» (крім заборон і обмежень) на фізичний обсяг товару знизився майже на третину (з -16,10% до -11,98%). За нетарифними заходами групи В «Технічні бар'єри у торгівлі» (крім заборон та обмежень) ефект не змінився. За групою Р «Експортні обмеження» рівень впливу за ціною та фізичним обсягом також не змінився.

Рисунок 1. Основні ефекти нетарифних заходів на ціну та фізичний обсяг українського експорту до ЄС у 2013 р. vs 2018 р.

Джерело: UNCTAD, UN Comtrade, Світовий банк, власні розрахунки

Отже, за результатами моделі найбільше послаблення обмежувального впливу нетарифних заходів на українських експорт до ЄС протягом зазначеного періоду відбулося для групи А «Санітарні й фітосанітарні заходи» (крім заборон і обмежень), що можна пояснити прогресом у проведенні гармонізації та спрощенні процедур доступу для відповідних українських товарів на ринок ЄС. Варто зазначити, що зниження ефекту, хоч і велике, але не є статистично значущим. Це може означати, що гармонізація тільки почалася і ще не дала значного ефекту, хоча тенденції вже простежуються.

Відсутність ефекту щодо групи В «Технічні бар'єри у торгівлі ТБТ» може бути частково пов'язано з тим, що для отримання видимого ефекту від гармонізації і впровадження нових вимог та стандартів для технологічних товарів потрібен більший період часу. Крім того, на ціну та фізичний обсяг експорту цих товарів можуть впливати також інші неспостережувані в моделі фактори.

Розділ 4. Розширений аналіз стану адаптації законодавства України до норм ЄС: ТБТ та СФЗ

У попередньому розділі були розглянуті основні тенденції щодо впливу різних нетарифних заходів та обмежень на ціну та фізичний обсяг товарів, які експортуються з України до ЄС. У цьому розділі представлений аналіз стану адаптації законодавства у сфері технічного регулювання та санітарних і фітосанітарних заходів в рамках Угоди про асоціацію, а також окремі приклади, як гармонізація українського законодавства і стандартів впливає на експорт українських товарів до ЄС.

Технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ)

Згідно з Угодою про асоціацію, Україна має забезпечити відповідність національного законодавства, інфраструктури та практик технічним регламентам ЄС, а також системам стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС (Глава 3 та Додаток III Угоди). Для цього вона має забезпечити наближення горизонтального/рамкового та вертикального/секторального законодавства у цій сфері (охоплює 27 секторів), а також здійснити необхідні адміністративні та інституційні реформи. Успішна реалізація цих реформ дозволить укласти Угоду АСАА, яка забезпечить взаємне визнання сертифікатів відповідності між Україною та ЄС у цих секторах промисловості та дозволить зменшити витрати бізнесу на проходження процедур оцінки відповідності та сертифікації.

Україна досягла значного прогресу в гармонізації та реформуванні сфери ТБТ. Зокрема, Україна завчасно почала проводити гармонізацію горизонтального законодавства з правом ЄС (ще до початку дії ПВЗВТ) та ухвалила усі рамкові закони щодо загальної безпечності нехарчової продукції, державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції, технічних регламентів та оцінки відповідності, метрології, стандартизації, акредитації органів з оцінки відповідності та відповідальності за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції. Ці закони в цілому відповідали європейським актам, однак деякі з них потребували внесення змін для досягнення повної відповідності з нормами ЄС. Зокрема, з цією метою у 2019 р. були ухвалені три важливі закони у цій сфері, а саме:

- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації актів законодавства Європейського Союзу у сфері технічного регулювання, № 2740-VIII від 06.06.2019.
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про стандартизацію", № 124-IX від 20.09.2019.

- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зменшення тиску на бізнес з боку органів ринкового нагляду, № 367-IX від 12.12.2019.

У секторальному законодавстві затверджені 25 із 27 технічних регламентів. При цьому Україна проводить їхній перегляд та оновлення у зв'язку зі змінами у праві ЄС. Так, у 2018 р. були оновлені три техрегламенти щодо безпеки машин, низьковольтного обладнання та електромагнітної сумісності.

Відбувається прийняття європейських стандартів (EN) як національних стандартів з одночасним скасуванням конфліктних національних стандартів. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, всього було гармонізовано 14 358 національних стандартів з європейськими та міжнародними, однак загальний рівень гармонізації національних стандартів з європейськими та міжнародними все ще не такий високий – близько 65% станом на липень 2019 р.³⁰

Відповідно до ухваленого законодавства, в Україні була створена та функціонує національна інфраструктура якості та ринкового нагляду, що включає систему державних та недержавних інституцій. На сьогодні найбільший виклик – забезпечення належного функціонування цих інституцій відповідно до європейських практик³¹. Крім того, Україна набула членства в міжнародних та європейських організаціях зі стандартизації, акредитації, метрології (таких як CEN, CENELEC, EA, ILAC, IAF, ін.).

В цілому можна говорити про значний прогрес у реформуванні сфери технічного регулювання відповідно до норм ЄС, зокрема завершенню гармонізації горизонтального законодавства та секторального законодавства у трьох пріоритетних секторах промисловості, а також створенню відповідної інфраструктури. Це дає можливість переходити до наступного етапу в процесі підготовки до підписання Угоди АСАА та створює умови для запрошення оціночної місії ЄС для проведення оцінки відповідності національного законодавства європейським директивам і техрегламентам.

Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ)

Відповідно до Угоди про асоціацію Україна має наблизити своє законодавство у сфері СФЗ до законодавства ЄС, що сприятиме підвищенню рівня охорони життя і здоров'я людей, тварин та рослин в Україні, і разом з тим – розширенню українського експорту аграрної і харчової продукції до країн ЄС та третіх країн.

У 2016 р. український уряд затвердив Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави 4 Угоди про асоціацію (Стратегія СФЗ), що визначає перелік актів права ЄС, які

³⁰ [http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-](http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=ZagalnaInformatsiiaSchodoSferiTekhnichnogoReguluvannia)

[UA&tag=ZagalnaInformatsiiaSchodoSferiTekhnichnogoReguluvannia](http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=ZagalnaInformatsiiaSchodoSferiTekhnichnogoReguluvannia)

³¹ <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Integratsiya-u-ramkah-asotsiatsiyi-dynamika-vykonannya-Ugody-mizh-Ukrainoyu-i-YES-3-e-vydannya.pdf>

Україна зобов'язалася імплементувати до кінця 2021 року за такими напрямками, як безпечність харчових продуктів та кормів, державний контроль у сфері СФЗ, здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин тощо. Восени 2019 року завершилося її схвалення двосторонніми органами асоціації як Додатку V до Угоди про асоціацію. Стратегія СФЗ також була включена до Плану заходів щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Станом на кінець 2019 р. в рамках виконання Стратегії СФЗ Україна ухвалила низку рамкових законів, які закладають основи для реформування сфери СФЗ на основі впровадження базових європейських принципів та практик, а також для впровадження європейської моделі системи безпечності та якості харчових продуктів. Зокрема, прийняті і поступово запроваджуються такі основні рамкові закони:

- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів, № 1602-VII від 22.07.2014 (щодо основних принципів та вимог до безпечності та якості харчових продуктів: «від лану до столу», простежуваності, поступовий перехід на обов'язкове використання процедур, заснованих на принципах НАССР);
- Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, № 2042-VIII від 18.05.2017 (запроваджує інтегрований державний контроль, що охоплює увесь ланцюг харчової продукції «від лану до столу»);
- Про безпечності та гігієну кормів, № 2264-VIII від 21.12.2017;
- Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів, № 2639-VIII від 06.12.2018;
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо ідентифікації та реєстрації тварин, № 1648-VII від 14.08.2014;
- Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною, № 287-VIII від 07.04.2015;
- Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами, № 864-VIII від 08.12.2015 (щодо гармонізації системи сертифікації насіння і садивного матеріалу з вимогами ЄС).

Крім цього, виконання значної частини завдань Стратегії СФЗ передбачається на рівні нормативно-правових актів відповідальних центральних органів виконавчої влади.

Більш того, в рамках імплементції ухваленого законодавства з СФЗ у вересні 2019 року було завершено третій і останній етап запровадження процедур, заснованих на принципах системи контролю безпечності харчових продуктів НАССР (Hazard

Analysis and Critical Control Point), що тепер є обов'язковими для усіх українських підприємств, діяльність яких пов'язана з харчовими продуктами.

Україна пройшла аудит Єврокомісії на дотримання вимог ЄС та отримала право на експорт до ЄС таких продуктів тваринного походження: м'яса птиці, риби та рибопродуктів, меду бджолиного, яєць і яйцепродуктів, молока і молочних продуктів, колагену, кишкової сировини, равликів, нехарчових продуктів тваринного походження. Станом на вересень 2019 р., право на експорт продукції тваринного походження до ЄС отримали всього 306 підприємств, в т.ч. 138 харчової продукції³².

Терміни виконання основної частини зобов'язань України у сфері СФЗ припадають на 2018-2019 рр. Відповідно до системи онлайн-моніторингу імплементації Угоди про асоціацію «Пульт Угоди», є ризики відставання у виконанні значної частини завдань на 2019 р.³³ Зокрема, у 2019 р. необхідно було ухвалити законопроекти про вимоги до предметів та матеріалів, що контактують з харчовими продуктами, про внесення змін до деяких законів України щодо контролю за обігом генетично модифікованих організмів, а також спеціальних правил гігієни для харчових продуктів тваринного походження.

Виконання Україною Стратегії СФЗ та наближення законодавчої бази до вимог ЄС дозволить розпочати застосування спеціального механізму визнання еквівалентності санітарних та фітосанітарних заходів України та ЄС для цілей спрощення взаємної торгівлі (стосовно окремих заходів чи всієї системи для секторів чи товару). Це сприятиме спрощенню процедури доступу на ринок ЄС для українських виробників аграрної і харчової продукції та зменшенню обмежувального впливу СФЗ на український експорт до ЄС. Визнання еквівалентності та право експортувати на ринок ЄС також сприятиме відкриттю нових міжнародних ринків для українських виробників.

Приклади нетарифних бар'єрів у торгівлі з ЄС

За останні роки найбільш промовистим прикладом того, як забезпечення відповідності вимогам ЄС допомогло подолати нетарифні обмеження для українських виробників і наростити експорт товарів, є відкриття ринку ЄС для українських молочних продуктів для споживання людиною, які пройшли термічну обробку, яке відбулося на початку 2016 р.³⁴. Якщо у 2015 році Україна не мала права на експорт молочних продуктів до ЄС, то у 2016 році за даними UN Comtrade та Євростатом Україна постачала до ЄС молочну продукцію на 3,3 млн дол. США, а у 2018 році – на 19,5 млн дол. США. Тобто за 2 роки відбулося зростання експорту

³² <https://www.unian.ua/economics/agro/10687002-dedali-bilshe-ukrajinskih-tvarinnickih-kompaniy-mozhut-prodavati-produkciju-do-yes-minagroprod.html>

³³ <https://pulse.eu-ua.org/ua/direction/sanitarni-ta-fitosanitarni-zahody>

³⁴ Рішення (ЄС) 2011/163 - Україна включена до дозвільного списку країн з правом експорту до ЄС молочних продуктів, призначених для споживання людиною, якщо вони пройшли необхідну термічну обробку - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32010R0605>

молочних продуктів з України до ЄС майже у 6 разів. Україна постачає до ЄС, зокрема, вершкове масло, сухе молоко, молочну сироватку, сири, йогурти.

Щоб отримати право на експорт молочних продуктів до ЄС, Україна повинна була забезпечити відповідність державного контролю за безпечністю та якістю молочних продуктів вимогам ЄС та пройти перевірку/аудит Єврокомісії щодо дотримання вимог ЄС компетентними органами, операторами ринку, тощо. Після чого Україна була включена до дозвільного списку країн з правом експорту відповідної продукції до ЄС. Відповідно до вимог ЄС, харчові продукти тваринного походження для споживання людиною (в т.ч. молочні продукти) також повинні походити з зареєстрованих експортних потужностей, повинні супроводжуватися ветеринарним сертифікатом, виданим Держпродспоживслужбою на основі результатів лабораторних досліджень, повинні пройти обов'язкову перевірку кожного вантажу на прикордонному пункті пропуску країни ЄС, де здійснюються ветеринарні перевірки³⁵.

На даний час Україна не має права на експорт до ЄС яловичини, баранини і свинини та відповідно не може скористатися безмитним експортом в рамках тарифних квот³⁶. Зокрема за інформацією Держпродспоживслужби, Україна подала запит до Єврокомісії щодо оцінки української системи державного контролю за виробництвом м'яса яловичини, однак для цього Україна повинна отримати статус країни з контрольованим ризиком щодо губчастоподібної енцефалопатії великої рогатої худоби (ВРХ). З цією метою у 2017 р. було започатковано програму моніторингу захворювання на губчастоподібну енцефалопатію ВРХ, при цьому отримання відповідного статусу очікується лише за кілька років.³⁷

Крім нетарифних заходів, що стосуються окремих характеристик товарів, митні процедури та формальності також є значним бар'єром для українських експортерів до ЄС. Варто зазначити, що Україна значно просунулася в цьому напрямі за останні 7 років. Зокрема, у рейтингу Doing Business-2013 за показником «Торгівля через кордони» Україна посідала 145 місце³⁸, а вже у рейтингу Doing Business-2020 – 74 місце³⁹. Незважаючи на позитивну динаміку, за результатами опитування Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, 24% експортерів та 28% імпортерів у 2018 році стикалися з перешкодами на митниці⁴⁰. Зокрема респонденти зазначили серед перешкод недостатній рівень якості транспортної інфраструктури, непередбачуваність торговельної політики України, високий рівень бюрократизації на митниці та велика кількість дозвільних документів для експорту. Це означає, що реформа митниці є важливим інструментом для зменшення нетарифних бар'єрів

³⁵ <https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/eksport-moloka-ta-molochnykh-produktiv-do-yes.pdf>

³⁶ https://biz.ligazakon.net/ua/news/174727_eksport-yalovichini-v-s

³⁷ <https://agropolit.com/news/12161-u-derjprodspojivslujbi-rozpovili-chomu-polyaki-mojut-vezti-chumne-myaso-a-ukrayintsi--ni>

³⁸ <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf>

³⁹ <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf>

⁴⁰ http://www.ier.com.ua/files/Public_events/2019/TFD_IV/2018-2019_TFD_report.pdf

торгівлі для українських експортерів. В рамках Угоди про асоціацію Україна зобов'язалася здійснити поступове наближення законодавства до митного законодавства ЄС, в т.ч імплементації положень Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про єдиний режим транзиту, а також Митного кодексу ЄС⁴¹. Реформа митниці у відповідності до норм ЄС сприятиме запровадженню прозорих та спрощених митних процедур, автоматизації митних та інших торговельних процедур, запобіганню шахрайству та зниженню витрат українських експортерів.

Як Україна гармонізує законодавство і стандарти?

Для того, щоб українське законодавство і стандарти відповідали європейським згідно з Угодою про асоціацію, Україна ухвалила План заходів із виконання Угоди.⁴²

За оцінками Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, станом на кінець 2018 року Україна виконала 42% від Плану заходів із виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.⁴³ В цілому за 4 роки було виконано менше половини запланованих заходів. Останні роки держава виконувала Угоду також зі значними відставаннями: у 2017 році – 41% заходів, запланованих на цей рік⁴⁴, у 2018 – 52%.

Зокрема, за санітарними та фітосанітарними заходами у 2018 р. було виконано 64% заходів, за технічними бар'єрами у торгівлі – 70%. Це краще, ніж за іншими розділами Угоди про асоціацію, проте все одно означає, що є відставання від плану.

У митній сфері ситуація була однією з найгірших – у 2018 р. було виконано лише 36% запланованих завдань⁴⁵. Разом з тим, у 2019 р. у цій сфері була ухвалена низка важливих законів щодо діяльності уповноваженого економічного оператора та спрощення митних процедур, про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи, захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон. Це дозволить запуснути довгоочікувані зміни у цій сфері, в т.ч. приєднання України до єдиної транзитної системи ЄС (NCTS), а також до митних Конвенцій про спрощення формальностей у торгівлі товарами і про єдиний режим транзиту.

Відповідно до системи онлайн-моніторингу імплементації Угоди про асоціацію «Пульт Угоди», станом на грудень 2019 року загальний рівень виконання Україною зобов'язань у сфері ТБТ становив 78%, СФЗ – 51%, митній сфері – 40%.⁴⁶

⁴¹ <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf>

⁴² <https://eu-ua.org/plan-zakhodiv-z-vykonannia-uhody>

⁴³ <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018.pdf>

⁴⁴ https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/layout_16_02_final.pdf

⁴⁵ <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018.pdf>

⁴⁶ <https://pulse.eu-ua.org/>

Висновки і рекомендації

Як показали розрахунки, нетарифні заходи цілком очікувано збільшували ціну продукції, що експортується з України до ЄС, та, відповідно, зменшували обсяг експорту до ЄС. Крім того, результати дослідження свідчать, що несприятливий вплив нетарифних заходів на обсяг експорту українських товарів до ЄС послабився у 2018 р. порівняно з 2013 р. за нетарифними заходами групи А «Санітарні і фітосанітарні заходи», але не змінився за нетарифними заходами групи В «Технічні бар'єри у торгівлі» і Р «Експортні обмеження». Це може бути пов'язано в тому числі з більшим прогресом щодо спрощення умов доступу до ринку ЄС у сферах СФЗ внаслідок дії ПВЗВТ, який змогли відчувати експортери відповідної продукції до ЄС. Варто зазначити, що зниження ефекту, хоч і велике, але не є статистично значущим. Це може означати, що гармонізація тільки почалася і ще не дала значного ефекту, хоча тенденції вже простежуються.

Крім того, відсутність ефекту щодо групи В «Технічні бар'єри у торгівлі ТБТ» може бути частково пов'язано з тим, що для отримання видимого ефекту від гармонізації і впровадження нових вимог та стандартів для технологічних товарів потрібен більший період часу. Також, на ціну та фізичний обсяг експорту цих товарів можуть впливати інші неспостережувані в моделі фактори.

Така зміна ефектів від нетарифних заходів у сприятливий для України бік може свідчити про те, що підписання Угоди про асоціацію і поступова гармонізація українського законодавства, стандартів і регуляторних практик до європейських почали давати свої результати, а українські підприємства почали використовувати можливості кращого доступу на ринок ЄС в рамках ПВЗВТ.

Приклад відкриття ринків ЄС для молочної продукції для споживання людиною, що пройшла термічну обробку, показує, що доцільно передусім зменшувати нетарифні бар'єри щодо важливих для українського експорту товарів, щоб сприяти збільшенню їхньої конкурентоспроможності та попиту на них на ринку ЄС та світових ринках.

Крім того, гармонізація українських стандартів та законодавства наближає нас до підписання угоди АСВА (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products) та визнання еквівалентності санітарних та фітосанітарних заходів між Україною та ЄС, що сприятиме значному полегшенню доступу української продукції на ринк ЄС, а також ринки інших країн.

Згідно зі звітами про виконання Плану з виконання Угоди про асоціацію, спостерігалися значні відставання щодо гармонізації законодавства і стандартів, особливо у таких сферах, як реформа митниці, захист прав інтелектуальної власності тощо. Цього року Верховна рада ухвалила низку важливих законів у цих сферах, що дозволить прискорити реформування даних секторів у відповідності до

європейських та міжнародних стандартів. Водночас важливим викликом є імплементація ухвалених євроінтеграційних законів. Після того, як Україна гармонізує свої стандарти та законодавство, потрібно буде також постійно адресувати зміни законодавства та стандартів ЄС.

Для того, щоб враховувати поточні тенденції щодо впливу нетарифних бар'єрів на експорт українських товарів, рекомендується проводити такі дослідження щороку.

Додаток А. Методологічні пояснення

Для того, щоб визначити, як нетарифні заходи впливають на фізичний обсяг та ціну товару, що між собою пов'язані функціями попиту і пропозиції, ми застосували метод SEM (Simultaneous equation model)⁴⁷, який передбачає оцінку кожного показника залежно одне від одного та від зовнішніх.

Зокрема, коли йде мова про попит і пропозицію, їх можна виразити, як систему рівнянь, де фізичний обсяг товару є функцією від ціни та зовнішніх факторів, а ціна є функцією від фізичного обсягу та зовнішніх факторів.

$$\begin{cases} p = f(q, X) \\ q = g(p, X) \end{cases}$$

p – ціна

q – фізичний обсяг

X – зовнішні фактори

У такій системі ціну та фізичний обсяг можна виразити, як функції від зовнішніх факторів.

$$\begin{cases} p = f^*(X) \\ q = g^*(X) \end{cases}$$

Таким чином, враховується ефект взаємного впливу ціни і фізичні обсяги, який би ми не врахували, якби робили окремі моделі на фізичний обсяг і ціну, і визначаємо, як зовнішні фактори впливають на кожну зі взаємопов'язаних залежних змінних.

У даному випадку цей метод нам показує, як впливають нетарифні заходи та інші фактори на ціну товару залежно від їхнього впливу на фізичний обсяг товару і навпаки.

$$\begin{cases} \ln q_{ij} = \beta_{NTM} NTM_i + \beta_t t_i + \beta_c C_j + \beta_{FE} FE + u_{ij}^n \\ \ln p_{ij} = \ln \bar{p}_i + \beta_{NTM} NTM_i + \beta_t t_i + \beta_c C_j + \beta_{FE} FE + \varepsilon_{ij}^n \end{cases}$$

p_{ij} – ціна товару i , що Україна постачає до країни ЄС j

q_{ij} – фізичний обсяг товару i , що Україна постачає до країни ЄС j

$\bar{p}_i$ – середня ціна в ЄС на товар i , що постачається з України

NTM_i – кількість нетарифних заходів, що ЄС запровадив для товару i

⁴⁷ Детальне пояснення теорії моделі за посиланням: https://eml.berkeley.edu/~mcfadden/e240b_f01/ch6.pdf

Таблиця 5. Впливи нетарифних заходів на ціну і фізичний обсяг товарів, що експортувалися з України до ЄС у 2013 і 2018 роках

t_i – ставка ввізного мита, що ЄС застосовує для українського товару i

	Вплив на ціну 2013	Вплив на фізичний обсяг 2013	Вплив на ціну 2018	Вплив на фізичний обсяг 2018
Середньоєвропейська ціна на цю товарну групу, вироблену в Україні	0,6286*** (0,0105)		0,6447*** (0,0088)	
Тарифи	0,0019 (0,0081)	0,0682*** (0,0225)	-0,0092 (0,0093)	0,1265*** (0,0264)
ВВП	0,1269*** (0,0342)	0,0751 (0,0948)	0,2050*** (0,0298)	-0,3264*** (0,0843)
Населення	-0,1489*** (0,0360)	0,2710*** (0,0863)	-0,2285*** (0,0311)	0,6452*** (0,0880)
Спільне законодавство	-0,1071*** (0,0311)	0,2079** (0,0999)	-0,0730*** (0,0266)	0,2367*** (0,0753)
Відстань	0,2755*** (0,0686)	-1,4579*** (0,1904)	0,1910*** (0,0573)	-1,0237*** (0,1621)
Нетарифні заходи групи А	0,0093 (0,0183)	-0,1610*** (0,0506)	0,0037 (0,0144)	-0,1198*** (0,0406)
Заборони та обмеження групи А	-0,1168** (0,0578)	0,6671*** (0,1597)	-0,0541 (0,0476)	0,5498*** (0,1339)
Нетарифні заходи групи В	0,0254** (0,0113)	-0,1192*** (0,0313)	0,0259*** (0,0094)	-0,1295*** (0,0264)
Заборони та обмеження групи В	-0,1085*** (0,0293)	0,2731*** (0,0809)	-0,0806*** (0,0248)	0,2499*** (0,0701)
Нетарифні заходи групи С	0,0235 (0,1438)	0,3910 (0,3988)	-0,0931 (0,1337)	-0,1638 (0,3780)
Нетарифні заходи групи Е	-0,2450 (0,1972)	0,4924 (0,5469)	-0,1155 (0,1666)	1,4965*** (0,4714)
Нетарифні заходи групи G	0,2419 (0,2956)	-1,0908 (0,8200)	0,0209 (0,1279)	-0,3462 (0,3618)
Нетарифні заходи групи Н	-0,1895 (0,1758)	0,6269 (0,4877)	0,2577 (0,1691)	-0,0758 (0,4783)
Нетарифні заходи групи Р	0,1427* (0,0785)	-1,0292*** (0,2167)	0,1754** (0,0727)	-1,1913*** (0,2045)
Константа	-4,8962*** (0,3470)	14,0348*** (0,9366)	-5,1142*** (0,2912)	15,8213*** (0,8021)

C_j – специфічні характеристики країни j (населення, ВВП, відстань до країни, наявність спільної правової системи), до якої Україна постачає товар

FE – фіксовані ефекти за товарами на рівні HS2

Відповідно ми одержали результати, наведені в Таблиці 5.

*** статистично значущий результат на довірчому інтервалі 1%, ** 5%, * 10%

Джерело: UNCTAD, UN Comtrade, Світовий банк, власні розрахунки

Додаток Б. Описова статистика

Таблиця 6. Описова статистика за 2013 рік

Змінна	Кількість спостережень	Середнє	Середньоквадратичне відхилення	Мінімум	Максимум
Ціна (логарифм)	6311	-4,934	1,948	-9,194	3,018
Фізичний обсяг (логарифм)	6311	8,476	3,520	1,099	21,207
Середньоєвропейська ціна на цю товарну групу, вироблену в Україні (логарифм)	6311	-5,179	1,755	-11,464	1,988
Тарифи	6311	1,313	2,884	0	23,4
Населення (логарифм)	6311	16,400	1,367	12,954	18,204
Однакова система законодавства	6311	0,277	0,448	0	1
Відстань (логарифм)	6311	7,252	0,321	6,877	8,165
ВВП (логарифм)	6311	26,482	1,675	23,269	28,938
Нетарифні заходи групи А	6311	1,314	3,316	0	16
Заборони та обмеження групи А	6311	0,350	1,013	0	5
Нетарифні заходи групи В	6311	3,406	1,978	0	11
Заборони та обмеження групи В	6311	0,688	1,000	0	3
Нетарифні заходи групи С	6311	0,010	0,099	0	1
Нетарифні заходи групи Е	6311	0,067	0,250	0	1
Нетарифні заходи групи G	6311	0,004	0,063	0	1
Нетарифні заходи групи Н	6311	0,006	0,079	0	1
Нетарифні заходи групи Р	6311	0,015	0,174	0	2

Джерело: UNCTAD, UN Comtrade, Світовий банк, власні розрахунки

Таблиця 7. Описова статистика за 2018 рік

Змінна	Кількість спостережень	Середнє	Середньо-квадратичне відхилення	Мінімум	Максимум
Ціна (логарифм)	8631	-5,185	1,961	-9,224	2,580
Фізичний обсяг (логарифм)	8631	8,815	3,510	0,365	21,358
Тарифи	8631	0,226	1,476	0	28,8
Середньоевропейська ціна на цю товарну групу, вироблену в Україні (логарифм)	8631	-5,476	1,732	-10,537	4,102
Населення (логарифм)	8631	16,404	1,350	13,073	18,232
Однакова система законодавства	8631	0,276	0,447	0	1
Відстань (логарифм)	8631	7,252	0,323	6,877	8,165
ВВП (логарифм)	8631	26,484	1,627	23,269	28,938
Нетарифні заходи групи А	8631	1,916	3,918	0	16
Заборони та обмеження групи А	8631	0,513	1,196	0	5
Нетарифні заходи групи В	8631	3,283	2,000	0	11
Заборони та обмеження групи В	8631	0,700	0,946	0	3
Нетарифні заходи групи С	8631	0,009	0,093	0	1
Нетарифні заходи групи Е	8631	0,078	0,267	0	1
Нетарифні заходи групи G	8631	0,009	0,094	0	1
Нетарифні заходи групи Н	8631	0,004	0,066	0	1
Нетарифні заходи групи Р	8631	0,016	0,178	0	2

Джерело: UNCTAD, UN Comtrade, Світовий банк, власні розрахунки